

VR_1761-2020

OPONENTSKÝ POSUDOK

habilitačnej práce : Kreatívne kompetencie osobnosti učiteľa v odbornom vzdelávaní ako súčasť rozvoja kreativity žiaka

Autor práce: Doc. PaedDr. Gabriela Gabrhelová, PhD.

Oponent: Dr.h.c.Prof.PhDr. Miron Zelina, DrSc.

Rozsah : 136 strán, 152 bibliografických odkazov

Aktuálnosť zvolenej práce – V najnovších vedeckých pedagogicko-psychologických prácach (napr. L. Anderson et.al: *A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing*) sa veľmi často objavuje trend zdôrazňovania kognitívnych funkcií a procesov človeka. Spomína sa pritom význam Bloomovej taxonómie kognitívnych funkcií, ale najmä inovovaná Bloomová koncepcia Andersonom a kol. kde sa pôvodná taxonómia obohatila práve o TVORIVOSŤ. Tvorivosť sa niekedy chápe len v zmysle užitočnosti tvorivého myslenia - vynaliezania, bádania, objavovania... ale tvorivosť má významný vplyv na celú osobnosť. Homo creans /tvorivý človek/ sa postupne oslobodzuje od:

- hmotnej závislosti
- determinácie mimosubjektovými povinnosťami
- zabezpečovania kontroly
- tlaku prostredia a situácií, kde človek stráca seba

Predložená habilitačná práca skúma tvorivú osobnosť učiteľa, jej prejav a možnosti pri odbornom vzdelávaní a hlavne jej dopad na žiakov. V tomto zmysle práca tohto druhu nie je len aktuálna, ale aj vysoko potrebná aj vo vzťahu k výchove tvorivých žiakov – absolventov odborných škôl. Je žalostne málo odborných prác na Slovensku, ktoré sa venujú tvorivosti – vrcholu ľudských schopností a prejavu ľudského ducha.

Theoretické spracovanie témy - Ciele práce – Poznanie vnímania tvorivosti učiteľmi a sebahodnotenia tvorivých kompetencií, ako aj skúmanie názorov žiakov na výučbu predmetu ekonomika na stredných školách, sú ciele relevantné, reálne a empiricky splniteľné. Autorka v teoretickej časti preukázala svoje schopnosti kvalitného poznania problematiky kreatológie, podarilo sa jej vyexcerpovať najdôležitejšie témy, diskusie, otázky, ktoré sú aktuálne, živé a naliehavé nielen v kontexte edukácie. Práca má logickú štruktúru a zodpovedá podmienkam vedeckej práce. V úvode prezentuje poznatky o profesii pedagóg, analyzuje obsah, metódy kreatívnej edukácie a osobnosť tvorivého učiteľa a žiaka. Autorka postupuje k výskumu sebapercepcie tvorivosti učiteľov a od tohto kroku

prikročila k návrhom na rozvíjanie tvorivej edukácie (tvorivá dramatika) a rozvoj tvorivosti v ekonomických predmetoch. Teda smeruje od všeobecného ku konkrétnemu, od poznania skutočnosti /tvorivosti/ k jej rozvíjaniu. Akceptovateľný je prehľad teórií tvorivosti aj vymedzenie tvorivej osobnosti. Teoretická orientácia na regulatívne chápanie osobnosti, aj tvorivej osobnosti, je plodným východiskom pre skúmanie osobnosti tvorivého učiteľa. Rovnako je akceptabilné tvrdenie o vzťahu tvorivej osobnosti ku tvorivej edukačnej praxi. V časti o tvorivej edukácii je závažnou problematikou tvorba a využívanie divergentných úloh, na ktoré autorka poukazuje. Bolo by vhodné viac ich rozpracovať v praktickej časti, teda ako tvoriť divergentné úlohy vo výučbe konkrétneho predmetu, akým je ekonomika. Autorka však poskytuje dostatok inšpirácií obsahových aj metodických, ako postupovať pre tvorivej edukácii. Čitateľ po prečítaní teoretickej časti monografie získa základný prehľad o tom, čo je to tvorivosť, čo je to tvorivá osobnosť (nielen učiteľa) a získa informácie o základoch tvorivého vyučovania.

Empirická časť práce obsahuje dve štúdie. Prvá sa týka analýzy sebapercepcie tvorivosti u učiteľov ekonomických predmetov. Vzorku tvorí 117 učiteľov. Zvolila kvantitatívnu koncepciu výskumu. Autorka využila na skúmanie tejto oblasti dotazník I. Tureka. Tento dotazník sa dosť často používa pre skúmanie sebavnímania tvorivosti pedagógov. Metóda dotazníka má svoje limity, čo si autorka uvedomuje. Je tu problém scientometrických údajov o tomto dotazníku – dalo by sa tvrdiť, že má dobrú validitu na základe posúdenia expertov a štandardizácia sa tvorí ad hoc pre každý výskumný súbor. Trianguláciu metód dopĺňa analýzou dokumentov o kompetenčnom modeli učiteľa (č.391/2017), kde správne uvádzá postreh, že v tomto modeli chýba kreativita ako jedna zo základných kompetencií učiteľa. Autorka si uvedomuje, že sebaposúdenie miery tvorivosti u učiteľov nemusí zodpovedať skutočnému prejavu tvorivosti v praxi. Mikrovyučovacie analýzy a sledovanie prejavov tvorivej činnosti učiteľov na konkrétnych vyučovacích hodinách a v konkrétnych podmienkach by pomohlo odhaliť mieru synergie medzi seba vnímaním tvorivosti a prejavom tvorivosti učiteľa v edukačnej činnosti. Druhá štúdia sa týka hodnotenia vyučovania ekonomických predmetov samotnými žiakmi. Autorka správne zvolila žiakov najvyššieho ročníka stredných škôl, ktorí už môžu mať svoj názor na otázky skúmajúce hodnotenie predmetu ekonomika, ako aj prístupov učiteľov k výučbe tohto predmetu so zvláštnym zreteľom na rozvíjanie tvorivosti a faktorov, ktoré podporujú tvorivosť. 148 žiakov hodnotilo rozličné aspekty vyučovania pomocou autorkinho dotazníka a výsledky sú nielen zaujímavé ale v kontexte s tvorivosťou aj užitočné. Verifikovala tri základné

hypotézy, ktoré boli potvrdené. Metodologicky dizajn kvantitatívneho výskumu bol dodržaný, výsledky sú prehľadne dokumentované.

V empirickej časti práce nachádzame aj diskurz o tvorivej dramatike, o narratívnom vyučovaní, o metódach a úlohách na rozvoj tvorivosti žiakov v odbornom predmete ekonomika. Táto časť je pokusom autorky o načrtnutie možností aplikácie metód rozvíjania tvorivosti v konkrétnom vyučovacom predmete. V rámci programoch na zvyšovanie tvorivosti správne a vhodne uvádza zložky tvorivého myslenia, akými sú fluencia, flexibilita, originalita, elaborácia, redefinovanie. Ich uplatnenie v praxi konkretizuje na príkladoch. Nie všetky úlohy a cvičenia sú aplikované na predmet ekonómia, ako aj cvičenia pre rozvoj tvorivosti nie sú vše ciené len na tvorivosť. Problémové vyučovanie, heuristiké vyučovanie, autoregulatívne učenie v kontexte súboru stratégii a metód na rozvoj tvorivosti žiakov by si vyžadovali viac priestoru aj teoretického predstavenia, aj metodologického využitia v edukačnej praxi. Je pozitívom práce dôraz na experencionalne vyučovanie pri dramatickej výchove, kde aj tvorivá dramatika, didaktické hry (ekonomicke, podnikateľské hry a projektové vyučovanie) prinášajú nonkognitívne - emocionálne, motivačné a etické bonusy pre rozvoj osobnosti žiakov.

Výsledky práce a ich prínos pre vedu a prax – hlavné vedecké prínosy sú v zisteniach a v odpovediach na hypotézy a výskumné otázky. Výsledkom skúmania bolo, že 69 učiteľov z celkového počtu 117 sa ohodnotilo ako tvoriví učitelia, v percentuálnom prevedení ide o 59% všetkých opýtaných. Výsledok nie je lichotivý, ale treba podľa autorky brať do úvahy spôsob, metódy získania tohto údaju. Okrem skupiny tvorivých učiteľov identifikovala skupinu nevyhranených učiteľov z hľadiska tvorivosti a skupinu „netvorivých“ učiteľov, podľa ich vlastného sebaposúdenia. Celkovo 16 učiteľov (13,7%) sa ohodnotilo ako netvorivých, resp. učiteľov, v ktorých práci neprevláda tvorivý prístup. Respondenti nehodnotili priamo, či sú alebo nie sú tvorivý, ale išlo skôr o prístupy, metódy, ktoré učiteľ používa na rozvíjanie tvorivosti. V tomto kontexte tri výroky z oblasti tvorivosti sú hodnotené najpozitívnejšie. Išlo o oblasť spravodlivého prístupu k žiakom, bez protekcie (95 bodov), snaha učiteľa byť poradcom žiakov (83bodov) a učenie žiakov ako sa racionálne učiť (81 bodov). Z negatívnych výrokov získalo najviac bodov od učiteľov oblasť pocitu, že nemá význam, aby sa búrili proti vrchnosti (61 bodov), nasledovali tri výroky s rovnakým počtom bodov (54). Išlo o nevedomosť učiteľov ako pristupovať k tvorivým žiakom, nedostatok informácií z oblasti tvorivosti a nevôle učiteľa, keď sa žiaci na vyučovaní príliš veľa pýtajú. To sú závažné zistenia a pravdepodobne platné nielen pre túto vzorku učiteľov. Prínos

týchto výsledkov je v ich definovaní ako výziev pre zlepšenie stavu. 59% sebaposúdení učiteľov ako tvorivých je nízke. V iných výskumoch, kde sa priamo otázka pýta, či učiteľ je tvorivý, vychádza až 90 – 95 % odpovedí, že sa učiteľ posudzuje za tvorivého, ale ďalšie otázky odhalujú, že nevie presne, čo je to tvorivost', nepozná metódy rozvíjania tvorivosti, tvorivost' nerealizuje v praxi, atď. Za cenné možno považovať zistenia, že učitelia sa „nechcú búriť proti vrchnosti“ (bariéry tvorivosti), ešte zarážajúcejšie je zistenie - priznanie 54 respondentov, že nevedia ako pristupovať k tvorivým žiakom... V druhej časti, kde hodnotili žiaci vyučovanie predmetu ekonomika, je autorkou prezentovaný celý rad zaujímavých zistení, ktoré sú prínosom najmä pre učiteľov ekonomiky, ale sú tu aj širšie konzekvencie, napr. že žiaci nemajú radi, keď učiteľ je nervózny, rýchle rozpráva a podobne. Vzácne na empirickej časti práce je aj to, že na tvorivost' učiteľa sa autorka nepozrela len zo strany, ako to vnímajú učitelia, ale pomocou posudzovania činností podporujúcich tvorivost' na vyučovaní žiakmi, získala ucelenejší pohľad na činnosti podporujúce tvorivost' a na činnosti, správanie učiteľa, ktoré skôr blokujú posilňovanie tvorivosti.

Formálna úroveň práce – celkovo je dobrá, sú tu niektoré veci, ktoré treba opraviť', spresniť ako napr. uvádzanie strán za autorom – uvádzajú sa len pri priamej citácii, nie pri parafrázovaní; dodat' komentáre k tabuľkám, grafom, opraviť preklepy.

Pripomienky a otázky k obhajobe:

1. Kde vidí autorka príčiny toho, že sa u nás na Slovensku málo akcentuje problém tvorivosti a výchovy k tvorivosti, napr. v Programovom vyhlásení súčasnej Vlády SR v časti o školstve nenájdeme ani vetu o tvorivosti...
2. Opakovane sa zistuje, že učitelia vedia čo je to tvorivost', považujú seba za tvorivého a napriek tomu tvorivo učia len zriedkakedy a len niektorí. Prečo je to tak?
3. Odporúčam autorke aby v budúcnosti sa pokúsila napísat' knihu: Tvorivé vyučovanie ekonomických predmetov na stredných odborných školách. Má predpoklady preto, aby svoje poznatky premenila na konkrétné príklady tém, vyučovacích hodín, na metodiku tvorivého vyučovania napr. ekonomiky.

Záverečné hodnotenie habilitačnej práce:

Predložená habilitačná práca doc. PaedDr. Gabriely Gabrhelovej, PhD, splňa kritéria pre daný typ kvalifikačnej práce. Habilitačnú prácu hodnotím pozitívne a odporúčam habilitačnú prácu k obhajobe pred Vedeckou radou Vysokej školy DTI v Dubnici nad Váhom.

Po úspešnej obhajobe navrhujem udeliť doc. PhDr. Gabriele Gabrhelovej, PhD titul d o c e n t v odbore habilitačného konania a inauguračného konania: Odborová didaktika.

Bratislava, 10.XI. 2020

Dr.h.c. Prof.PhDr. Miron Zelina, DrSc.